Yeni Hayat

Ziya Gökalp

Naşiri: Yeni Mecmua
İstanbul: Evkaf-ı İslâmiye Matbaası
İstanbul
1918

Hazırlayan
Dr. Salim ÇONOĞLU

ÖTÜKEN

İÇİNDEKİLER

Sunuş / 7
•
Yeni Hayat Üzerine / 11
•
Din/ 23
•
Dinle İlim/ 25
•
Vatan/ 27
•
Millet/ 28
•
Ahlak/ 30
•
Vazife/ 32
•
Vefa/ 34
•
Köy/ 36
•
Lisan/ 38
•
Kadın/ 41
•
Ev Kadını/ 42
•
Seciye/ 43
•
Medeniyet/ 44
•
Deha/ 45
•
Kavim/ 46
•

Sanat/ 47
•
İslâm İttihadı/ 49
•
Halife ve Müftü/ 50
•
Meslek Kadını/ 52
•
Aile/ 55
•
Devlet/ 56
•
Bütçe Birliği/ 57
•
Vakıf/ 58
•
Darülfünun/ 60
•
Külliye/ 61
•
Asker ile Şair / 64
•
Çocuk Duaları / 66
•
İlahiler / 69
•
Talat Paşa/ 72
•
Enver Paşa / 73
•
Ömer Naci / 75
•
Mustafa Necip / 76
•
Kavramlar ve İsimler Sözlüğü / 77

Sunuş

Geçen yüzyılın başlarında başlayan ve imparatorluğun yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden yıllarda etki derecesi en yüksek fikir ve bilim adamlarının başında hiç şüphe yok ki Ziya Gökalp gelmektedir. *"Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin Namık Kemal, fikirlerimin Ziya Gökalp'tır"* diyen Mustafa Kemal, aslında bir bakıma bu gerçeği ifade etmektedir. Ziya Gökalp, büyük bir fikir adamıdır. Ama aynı zamanda çağının bütün modern ve pozitif bilgilerini bilimsel bir disiplinle okuyup irdeleyen ve Türk toplumuna uyarlayan öncü bir bilim adamıdır. Sosyolojinin kurucusudur, kültür ve medeniyet tarihi biliminin öncülerindendir, Fuat Köprülü'yle beraber halk biliminin bilim olmasını sağlayan ilk isimlerdendir. Gökalp, çöküş ve kurtuluş döneminde ortaya çıkan siyasî lider Mustafa Kemal'in uygulayıcılığının arkasındaki fikrî ve teorik güçlerin en etkilisidir. Belki günümüzde Gökalp'a ihtiyaç duyulmasının sebeplerinden birisi de yeni yüzyılın başlarında toplumun aynı sancıları ve felaketleri yaşamama arzusu olmalıdır. Aslında bizi Gökalp'ın yeniden okunması, anlaşılması ve değerlendirilmesinin, dolayısıyla eserlerinin yeniden yayına hazırlamasının gerektiğine iten düşünce de budur.

23 Mart 1876'da Diyarbakır'da dünyaya gelen Ziya Gökalp, çalkantılı bir eğitim hayatının ardından bir yandan araştırmalar yapıp sosyoloji dersleri vermeye çalışırken, diğer

yandan siyasetle de irtibat halinde olmuştur. Yaptığı araştırmalar ve yayımladığı eserler, onu üniversiteye çekerken siyasetle olan ilişkileri nedeniyle hapishane ve sürgün yılları da yaşamak zorunda kalmıştır. Diyarbakır'da otuz üç sayı çıkan Küçük Mecmua'nın hemen her sayısında araştırma yazılarını ve şiirlerini yayımlayan Ziya Gökalp, diğer yandan *Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, İslâm Mecmuası, İçtimâiyyat Mecmuası, Millî Tetebbûlar Mecmuası, Yeni Mecmua* gibi çeşitli dergilerde de yazılar yazmaya devam etmiştir. Atatürk'ün de isteğiyle Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yazılar yazmış, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında ve kültür politikalarının geliştirilmesinde siyasî kadrolara önemli katkılar yapmıştır. Türkiye'de Türklük, İslamlık ve Batılılaşma gibi kavramları "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" adlı kitabıyla tartışmaya açmış; Türkçülüğün tarihi, hars, medeniyet, millî vicdan, millî tesanüt kavramlarının izahını ve dilde, dinde, ahlakta, hukukta, felsefede, siyasette Türkçülüğü "Türkçülüğün Esasları" başlıklı çalışmasında anlatmıştır. Ölümünden sonra basılabilen "Türk Medeniyeti Tarihi" adlı kitabı ise Türklerin dini, bilimi, felsefesi, devlet ve aile yapısı üzerine hazırlanmış ciddi bir çalışmasıdır.

Gökalp 24 Ekim 1924 tarihinde vefat etmiştir. 2015 yılı vefatının 91. yılıdır. Asırlık döngü ve kırılmalara uğramadan önce geçmişin tecrübelerini birinci elden eserlerden okumak -her ne kadar okuyup hafızamızı canlı tutan bir toplum olmasak da- her halde yeni sıkıntılara karşı tedbir geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Bu çerçevede Prof. Dr. Mustafa Özsarı, Doç. Dr. Salim Çonoğlu ve Doç. Dr. Halil İbrahim Şahin'le birlikte Gökalp'ın eserlerinin yeniden basımını bir proje olarak Ötüken Neşriyat'a götürdüğümüzde Nurhan Alpay Bey'in sıcak ve samimi ilgisiyle karşılaşmamız, eserlerin hazırlanmasında bize yol yordam göstermesi, düşüncelerimizde yalnız olmadığımızı göstermiş ve bizi teşvik edici olmuştur. Ötüken Neşriyat'ın

gayretli editörü Kadir Yılmaz Bey de kitapların takibi konusunda ısrarıyla bu çalışmaların gün ışığına çıkmasında faydalı olmuştur. İlk etapta Gökalp'ın en temel dört eserini, yani *Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyet Tarihi, Türk Töresi ve Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*'ı yayına hazırladık. Bu tür mensur eserlerde Nurhan Alpay Bey'in, yayınevi olarak İsmail Gaspıralı serisinde uyguladıkları yöntemi tavsiye etmesiyle, metinlerin bütünlüğünü bozmadan parantez içi açıklamalarla Gökalp'ı hem aslından okuma hem de küçük desteklerle anlama esaslı bir yöntem uygulamaya çalıştık. Gökalp'ın manzum eserlerinde ise şiirlerin anlam ve ahenk bütünlüğünü bozmamak için bilinemeyecek kelimelerin anlamlarını dipnotlarda vermenin daha doğru olacağını düşündük. Ayrıca Gökalp'ın daha önce muhtelif dergilerde yayımladığı ve sonradan kitaplaştırdığı yazı ve şiirlerini de bir çeşit tenkitli basım sayılabilecek biçimde karşılaştırmalar yaparak dipnotlarla açıklama yoluna gidilmiştir. Daha geniş açıklama ve ayrıntı gerektiren durumlarda kullanılmak üzere her eserin sonuna birer "Kavramlar ve İsimler Sözlüğü" eklemeyi de amaca uygun gördük. Çünkü Gökalp'ı okumak sadece kelimelerin karşılıklarını bulmak ve bilmekle mümkün değildir, onun bilimsel terminolojisini ve özellikle eserlerinde çok sık kullandığı Batı ve Doğu'nun temel eser ve isimlerini tanımak da gerekecektir.

Gökalp'ın eserlerini yayımlayan Kültür Bakanlığı'nın kitaplarının bugün artık baskısı tükenmiştir. Gökalp'ı yeniden yayımlayan birçok yayınevi ise sadeleştirilmiş metinler neşretmektedir. Oysa bugün Gökalp'ın eserlerinin ilk baskıları da dâhil olmak üzere eski yazı metinlere daha rahat ve kolay ulaşabiliyoruz, internet ortamı önümüze son derece geniş bir bilgi ve kaynak birikimi seriyor.

Özellikle günümüzde yüzeysel, popüler ve politik bilgi kaynakları karşısında savunmasızca bilgi kirliliğine maruz kalmaları ve dolayısıyla millî kültür ve medeniyet tarihi ko-

nularında kimlik buhranı yaşamaları muhtemel ve mümkün olan gençlerin Gökalp okuması elzemdir. Aslında yaklaşık yüz yıl öncesinden, günümüz gençlerine, meraklılara, bilim ve düşünce dünyasından araştırmacılara, kısacası geniş bir okuyucu kitlesine Gökalp, Gökalp'ın eserleri "değişen bir şey yok" demek istiyor. Okuyucuyu Gökalp'la baş başa bırakıp Gökalp'ın bütün eserlerinin yeniden yayımlanmasının Ötüken Neşriyat'a pek yakıştığını vurgulamak istiyoruz.

Prof. Dr. Ali DUYMAZ
Ziya Gökalp Bütün Eserleri
Yayına Hazırlama Kurulu Adına

"Yeni Hayat" Üzerine

1910 yılında Osmanlı İttihat ve Terakki Partisi'nin Selanik'teki büyük kurultayına Diyarbakır delegesi olarak katılan Ziya Gökalp, kurultayda az sözle çok şey anlatan konuşmasının ardından, üyelerin hürmetini kazanır ve Merkez-i Umumi'ye seçilir[1]. İmparatorluk siyasetinde söz sahibi bir partinin en tepedeki karar organına seçilmesi, Gökalp'ın siyasi hayatı için bir dönüm noktasıdır. Bu seçim, Talat Bey'in Merkez-i Umumi'de Doğu illerinden birisinin de bulunmasının iyi olacağı tavsiyesi üzerine yapılmıştır[2]. Ancak delegeler arasından özellikle Ziya Gökalp'ın seçilmesi, partinin, Türk milliyetçiliği doğrultusunda fikri bir zemin inşa etme arzusu içerisinde olduğunu da göstermektedir. Ziya Gökalp'a, daha ilk toplantıda gençleri cemiyetin ideallerine bağlama vazifesi verilir. Erişirgil'in ifadesine göre Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki Partisi'nin ilk toplantısından sonra odasına gittiği vakit, eline bir kalem alarak yapacağı işleri sıralar: Gençlere ferdi ve milli ahlakı telkin etmek; fikri kıymet taşıyan gençlere yeteneklerine göre iş bulmak; gençleri, devlet adamı, öğretmen, İttihat ve Terakki'nin ilkelerini yayacak şekilde yetiştirmek; İttihat ve Terakki kulübüne devamı teşvik etmek; gençleri Av-

---

[1] Kazım Nami Duru, *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1964, s. 10-11.

[2] Mehmet Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp*, (Haz. Aykut Kazancıgil-Cem Alpar), Remzi Kitabevi, 1984, s. 67.

rupa'dan gelen zararlı fikirlerden korumak; zeki gençleri İttihat ve Terakki'nin parasıyla Avrupa'ya gönderip öğrenim görmelerini sağlamak, daha sonra bu gençleri İttihat ve Terakki kulüplerinin başına geçirmek; âlim olabilecek yetenekte olanlarının memleket meselelerini tanımalarını sağlamak ve bu öğrencilerin Maarif Nezareti tarafından bilinmelerini sağlayarak, onların öğretmen, profesör olarak görev almalarını kolaylaştırmak.

Gökalp'ın aldığı bu notlar, Umumi Merkez'in diğer toplantısında okunur ve beğenilir[3]. Ziya Gökalp'ın Selanik'te başlayan bu çalışmalarının *Türkçülüğün Esasları*'nda ifade ettiği gibi, "güzide" yani seçkin yetiştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Kaldı ki, bu programı uygulamaya başlayan Ziya Gökalp, çabalarının karşılığını da kısa sürede alır. Heyd, 1911-1912 döneminde Selanik İttihat ve Terakki Lisesine felsefe ve toplumbilim öğretmeni olarak atanan ve aynı zamanda parti gençlik kolunun yöneticiliğini üstlenen Ziya Gökalp'ın genç kuşaklar üzerindeki etkisinin bu dönemde giderek arttığını ifade etmektedir[4]. Selanik'te bulunduğu sırada bilgisiyle çevresini etkileyen Gökalp, Selanik'in o yıllardaki yapısından da etkilenmiştir. Heyd'in aktardıklarına göre, Balkan savaşlarından önce Selanik'i uluslararası politikanın tehlike merkezi yapan ulusçu eğilim ve çatışmalar Gökalp'ın düşünceleri üzerinde büyük etki yapmıştır. Türk milliyetçiliğinin ilk belirtilerini, Gökalp'ın bu dönemdeki yazılarında görmek mümkündür[5]. İstanbul'dan uzak oluşuyla, farklı fikir cereyanlarına açık bir konumda bulunan Selanik, Balkanlardaki azınlıkların millet/milliyet gibi meselelere hızla yönelmeleriyle, Gökalp gibi isimler üzerinde de benzer et-

---

[3] *age.*, s. 68-69.

[4] Uriel Heyd, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, (Çev.Kadir Günay), Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, s. 39.

[5] *age.*, s. 38.

kiyi yapmış ve onların Türk milliyetçiliğine yönelmelerini sağlamıştır. Kaldı ki, 7 Mart 1911 tarihinde *Genç Kalemler Dergisi*'nde yayınlanan Turan manzumesi[6], bu eğilimin sağlaması gibidir. Gökalp, bu durumu şöyle ifade ediyor:

> *"Hulasa, on yedi on sekiz seneden beri Türk milletinin sosyolojisini ve psikolojisini tetkik için sarf ettiğim mesainin mahsulleri kafamın içinde istif edilmiş duruyordu. Bunları meydana atmak için yalnız bir vesilenin zuhuruna ihtiyaç vardı.* İşte, *Genç Kalemler'de* Ömer *Seyfettin'in başlamış olduğu bu mücahede bu vesileyi izhar etti. Fakat ben lisan meselesini kâfi görmeyerek, Türkçülüğü, bütün mefkûreleriyle, bütün programıyla ortaya atmak lazım geldiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri ihtiva eden "Turan" manzumesini yazarak Genç Kalemler'de neşrettim. Bu manzume tam zamanında intişar etmişti."*[7].

Genç Kalemler'de Ömer Seyfettin tarafından yazılan ve makalenin sonundaki (?) işaretiyle diğerlerinin de bu görüşlere katıldığını ifade eden *"Yeni Lisan"*[8] makalesi, Türkçülüğün artık edebi sahadaki beyannamesidir. *Genç Kalemler*'in ikinci sayısında bir bölümünü Ali Canip'in, bir bölümünü de Gökalp'ın yazdığı *"Yeni Lisan"* başlığıyla yayımlanan bir diğer makalenin *"Eskiliğin Mukavemeti"*[9] adlı kısmında Ziya Gökalp, açıkça "lisanî, edebi ve inkılâpçı" psikolojisini aksettirmektedir. Ardından, *Genç Kalemler*'in sekizinci sayısında Demirtaş imzalı, *"Yeni Hayat ve Yeni*

---

[6] Ziya Gökalp, "Turan", *Genç Kalemler Dergisi*, (Haz. İsmail Parlatır-Nurullah Çetin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 68.

[7] Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, (Haz. Salim Çonoğlu), Ötüken Yayınları, İstanbul 2014, s. 29.

[8] Ziya Gökalp, "Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler", *Genç Kalemler Dergisi*, (Haz. İsmail Parlatır-Nurullah Çetin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 75.

[9] *age.*, s. 106-109.

Kıymetler"[10] adlı makalesini yayınlayan Gökalp, bu makaleyle siyasi inkılâbı yaptıktan sonra yapılması gereken asıl vazifenin sosyal inkılâp olduğunu söyler ve yeni toplum düzeninde olması gereken kuralları bir program dâhilinde ortaya koyar.

Gökalp'a göre siyasi inkılâp kolay olduğu halde sosyal inkılâbı gerçekleştirmek dışarıdan göründüğü kadar kolay değildir. Çünkü sosyal inkılâp, duyguların ilerlemesine ve yükselmesine bağlıdır. Duygular asırlardır süren toplumsal alışkanlıklara bağlı olduğu için, izlerinin hemen silinmesi mümkün değildir. Gökalp, bu kısa değerlendirmenin ardından, sosyal inkılâbın ne anlama geldiğini açıklar. Ona göre, sosyal inkılâp, eski hayatı beğenmeyerek yeni bir hayat yaratmaktır. Yeni hayat demek; yeni iktisat, yeni aile, yeni felsefe, yeni, ahlak, yeni siyaset, yeni hukuk demektir. Eski hayatı değiştirmek, yeni bir yaşayış yaratmakla mümkündür. Gökalp, eski hayatın da kendine göre kıymetleri olduğunu ve eski hayatın kıymetleri yerine yukarıda bahsedilen yeni kıymetlerin geçmesi gerektiğini ileri sürer. Yeni hayatı yaratmak ve anlamak için hakiki kıymetleri aramak ve bulmak lazımdır. Ancak Gökalp, bu kıymetlerin de "malum" olmadığını söylemektedir. Çünkü hakiki kıymetlerin "malum" olabilmesi için, bu kıymetlerin şimdiki hayatımızda da hâkim olması gerekir. Eğer hâkim olsaydı, sosyal inkılâba lüzum kalmazdı. O halde, tanıyamadığımız yeni kıymetler var. Biz, bu yeni kıymetleri ve yeni hayatı henüz tasavvur bile edememişiz. Öyle de olsa, bu hayatı ve kıymetleri düşünmek Gökalp'a göre "mefkûre"dir. Bazı sosyalistler ve bazı feministler gibi mefkûreleri açık bir şekilde tayin etmek, onları birer hayali ütopya/cennet gibi tasavvur etmek doğru değildir:

---

[10] Ziya Gökalp, "Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler", *Genç Kalemler Dergisi*, (Haz. İsmail Parlatır-Nurullah Çetin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 236-239.

"Yeni hayatçılar, "mevhume-fiction"ler arkasında koşan bu nazariyeciler gibi bir "hayali irem" tasavvur etmeyecek, muayyen bir programla sarih bir gayeye doğru gitmeyecek! Yeni hayat bir harekettir, hem de müphem ve mütemevviç bir harekettir; bu hareketin bizi hangi hedefe isal edeceği, ne gibi neticeler tevlit eyleyeceği şimdiden bilinemez, kestirilemez.
Yeni hayatın gayesi malum değil, programı yok. Fakat muntazam bir usulü var. Program istikbalin bütün safhalarını irae eden peygamberce bir keşfi icap eder. Zaten istikbale ait bir fiili vukuundan evvel keşfettiği için "program-pişnüvişt" namını almıştır. Usul bunun gibi mağrur değildir. Yükseklerde uçmaz. İlimlerin usulleri var, programları yok.
Çünkü ne gibi hakikatler keşfedeceğini evvelce kati bir surette tasarlamaz. O muntazam bir usule maliktir ki yalnız onu takip eder. Hakikatler de yavaş yavaş meydana çıkar."[11].

Makalesinin "Yeni Hayatın Usulü" başlığını taşıyan ikinci bölümünde Gökalp, yeni hayata ait kıymetlerin hayatın her safhası için araştırmacılar tarafından birer monografi ile ortaya konulacağını, bunu gençlerin yapacağını, bu incelemeler sonucunda ortaya çıkan sonuçların kesin bir gerçeklik şeklinde gösterilmeyeceğini, bu kıymet taslaklarının on paralık kitaplarla herkese duyurulacağını, bu incelemelerin "ameli" ve "felsefi" kuramlara dayanacağını vurgular. Ona göre yeni hayat kitaplarını yazacak olanlar münevver gençlerdir ve uzmanı olduğu sahada bir kitapçık yazması için gençlere rica edilecek ve her ferdin kanaati muhterem tutulacaktır.

Gökalp, *"Yeni Hayatın Usulünü Biraz Daha* İzah *Edelim"* başlıklı üçüncü bölümde, ikinci bölümde anlattıklarını daha somut hale getirir. Ona göre yeni hayatçıların birinci

[11] Ziya Gökalp, "Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler", *Genç Kalemler Dergisi*, (Haz. İsmail Parlatır- Nurullah Çetin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 236-239.

vazifesi, edebiyat, ilim ve felsefe vasıtasıyla Osmanlılığın kuvvetlenmesini ve yükselmesini temin etmektir. Yeni hayat, zamana bağlı değil, milli bir yaşayıştır. Müslüman olmayan vatandaşlar yeni hayatı yaşamak için onu uzun uzadıya aramaya gerek duymamışlardır. Çünkü Avrupa milletlerinin medeni hayatı onlar için hazır elbise mağazalarında satılan elbiseler gibi uygun olmuştur, ancak İslâmların medeniyetin hazır kurallarını kabul etmeleri mümkün değildir. Bizler için de ısmarlama elbiselere benzeyen yeni kurallar ve yaşama biçimleri lazımdır. Gökalp, kendi fikir kudretimizden yeni bir medeniyet yaratmaya lüzum görerek, yeni hayatı da görülen bu lüzum üzerine tasavvur ettiklerini söylemektedir. Yeni hayat, yeniden yaratılacak hayat olacaktır. Yeni kıymetler, Osmanlılığın ruhundan doğacak, iktisadi, ailevi, felsefi, ahlaki, hukuki kıymetlerdir. Bu milli irfanlar sayesinde Osmanlılığın milli medeniyeti Avrupa medeniyetlerine gıptalar ilham edecektir. Bu çaba, Avrupa'yı taklit eden Müslüman olmayan vatandaşlarımızdan da ileri geçip asri olmamızı sağlayacaktır. Gökalp'a göre iktisatta küçük sanatlara tenezzül etmeden, doğrudan doğruya fabrikacılığa teşebbüs edilecektir. Denizlere hâkim olmak için ticaret gemilerinin en mükemmellerine sahip olunacak, sosyal hayatımız cemaat esasına dayanmayacak, hür iradelerin ürünü olan yardımlaşma ve kol kola girme, asıllarına dayanacak, medeni hayatın her safhasında yeni kuramlardan ve hakikatlerden yararlanılacak:

> *"Yeni hayat başkalarını parlak ve bizi sönük gösteren bu gibi yalancı hakikatlerin foyalarını meydana koyacak. Gösterecek ki Avrupa medeniyetleri çürük, hasta, müteaffin esaslar üzerine istinat etmiştir. Bu medeniyetler inkıraza, izmihlale mahkûmdur. Hakiki medeniyet ancak yeni hayatın inkişafı ile başlayacak Türk medeniyetidir. Türk ırkı, diğer ırklar gibi*

ispirto ile, sefahat ile bozulmamıştır. Türk kanı şanlı muharebelerde çeliklenmiş, gençleşmiştir.
Türk zekâsı başka zekâlar gibi tefessühe başlamamış, Türk hassasiyeti başka hassasiyetler gibi kadınlaşmamış, Türk iradesi, başka iradeler gibi zayıflamamıştır. İstikbalin hâkimiyeti Türk şekimesine mevuttur."[12].

Gökalp'a göre, Alman filozofu Nietzsche'nin hayal ettiği "üst insanlar" Türklerdir. Türkler her asrın "yeni insanları"dır. Bundan dolayıdır ki, "yeni hayat bütün gençliklerin anası olan Türklükten doğacaktır."

Yeni hayatla ilgili kuramsal bilgilerini makaleleriyle ifade eden, pekiştiren Ziya Gökalp, bu düşüncelerinin sağlamasını 1918 yılında *Yeni Mecmua* neşriyatı arasında yayınlanan *Yeni Hayat* adlı şiir kitabıyla yapar. Tevfik Nevzat'ın, eserle ilgili yazdığı bir eleştiri yazısından, *Yeni Hayat*'ın Haziran ayında hatta bu eleştiri yazısının yayınından bir hafta kadar önce yayınlandığı anlaşılmaktadır:

"Geçen hafta Ziya Gökalp Beyefendi'nin ' Yeni Hayat' adlı manzum bir kitabı neşredildi. Müellif, memleketimizin kutbül-ârifîn ve gavs-ül-vâsılîn addedilen bir zat olduğundan bu kitabın mümkün olduğu kadar etraflıca tenkidi iktiza ettiğine kaniim."[13].

Farklı tarihlerde *Tanin Gazetesi*, *İslâm Mecmuası*, *Talebe Dergisi*, *Yeni Mecmua* ve *Harp Mecmuası*'nda yayımlanan şiirlerden oluşan bu kitapta, "Din İle İlim", "Vatan", "Kadın", "Ev Kadını", "Medeniyet", "İslâm İttihadı", "Halife

[12] Ziya Gökalp, "Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler", *Genç Kalemler Dergisi*, (Haz. İsmail Parlatır-Nurullah Çetin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 236-239.

[13] Tevfik Nevzat, "Yeni Hayat Münasebetiyle", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, İstanbul 1336 (1918), 15 Haziran, 3(72), s. 787-790.

ve Müftü", "Aile", "Devlet", "Bütçe Birliği", "Vakıf", "Darülfünun", "Külliye", "Mustafa Necip" başlığını taşıyan on dört şiirin, kitap halinde basılmadan önceki neşirlerinin tespit edilemediğini ifade eden Fevziye Abdullah Tansel, Gökalp'ı yakından tanıyan Fuat Köprülü'nün de, *Yeni Hayat* kitabındaki şiirlerin çoğunun Gökalp tarafından daha önce neşredilmediğini ve doğrudan doğruya kitap halinde yayımladığını söylediğini kaydetmektedir[14].

Yeni Hayat'ın giriş kısmında önsöz niyetine: "Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman, galiba birinci devreye aittir: Şairler müzlerinden uzak düşmüş, vezinle kafiye şuurlu müteşairler eline geçmiş… Bu hâli çocukların hayatında da görürüz. Ders saatleri arasında oyun fasılaları var. Aynı zamanda çocuk terbiyesinde bir takım dersler oyun tarzında veriliyor. Bunun gibi, halk terbiyesinde de bazı fikirlerin vezin kisvesinde arz edilmesi fena mı olur?" cümleleriyle, kitabın yazılma amacını dile getiren Gökalp, kitapta yer alan ve "Din", "Din ile İlim", "Vatan", "Millet", "Ahlâk", "Vazife", "Vefa", "Köy", "Lisan", "Kadın", "Ev Kadını", "Seciye", "Medeniyet", "Deha", "Kavim", "Sanat", "İslâm İttihadı", "Halife ve Müftü", "Meslek Kadını", "Aile", "Devlet", "Bütçe Birliği", "Vakıf", "Darülfünun", "Külliye", "Asker ile Şair", "Çocuk Duaları", "İlahiler", "Talat Paşa", "Enver Paşa", "Ömer Naci", "Mustafa Necip" adlarını taşıyan otuz iki manzumesinde görüşlerini açıklar. Açıkladığı bu görüşlerin özeti, Yeni Hayat'la Ziya Gökalp'ın yeni bir toplum oluşturmaya karar vermesidir. Yeni Hayat, Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle yeniden doğum demektir: "Ziya Gökalp, bunun nasıl gerçekleşeceğini ve hangi esaslara dayanacağını makale ve kitaplarında aklî bir şekilde işlediği gibi, Yeni Hayat adlı şiir kitabında top-

[14] Fevziye Abdullah Tansel, *Ziya Gökalp Külliyatı 1 Şiirler ve Halk Masalları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1977, s. 391.

ladığı manzumelerde didaktik bir üslûpla ortaya koymuştur. Bu kitabın adı, Yeni Hayat sözü kendiliğinden "eski hayat"ın reddi veya ölümü manasını taşır. "Yeni"nin doğması için "eski"nin ölmesi lâzımdır. Bu kitapta toplanan şiirler Gökalp'ın "his" ve "hayâller"inin değil, mücerret düşüncelerinin mahsulleridir."[15].

Kitaptaki otuz iki manzume, *Genç Kalemler*'de yayınlanan *"Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler"* adlı makalesinde altını çizdiği, siyasi inkılâp yaptıktan sonra yapılması gereken sosyal inkılâpların nasıl yapılacağını göstermektedir. Kaldı ki, manzumelerin başlıkları bile Gökalp'ın nasıl bir toplum düzeni arzuladığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Gökalp, yıllarca süren çabalarının sonuçlarını 1924 yılında yayınladığı *"Türkçülüğün Esasları"* adlı kitabında bir araya getirmiştir. *"Yeni Hayat"* kitabı ise *"Türkçülüğün Esasları"* adlı son merhaleye varmadan önce durduğu önemli duraklardan biridir.

Yeni Hayat'ın ikinci baskısı 1941 yılında yapılmıştır[16]. Bu baskı ilk baskıdan farklıdır. 1941 baskısına *"Mütareke yıllarında ve Kurtuluş Savaşı sıralarında Malta'da yazdıkları ve Küçük Mecmua'da neşrettikleri* şiirlerden*"* başlığı altında, "İstida", "İkinci İstida", "Niçin", "Mektepli Hanım Kızların Marşı", "İpek Kozası", "İktisadi Vatanperverlik", "Yürük Ali", "Ali Kemal'e", "Çobanla Bülbül" şiirleri eklenmiştir. 1918 baskısındaki "İslâm İttihadı" ve "Halife ve Müftü" adlı iki şiiri 1941 baskısına alınmamıştır. Ayrıca kitabın sonunda damadı, Ali Nüzhet'in *"Ziya Gökalp ve Kitaplar"* adlı bir yazısı bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Türk düşünce, kültür ve siyaset tarihinin önemli simalarından biri olan Ziya Gökalp, *Yeni Hayat* adlı eseriyle yeni hayatın ülkülerinin nasıl olması gerekti-

---

[15] Mehmet Kaplan, "Ziya Gökalp ve Yeniden Doğma Temi", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I,* Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s. 517-534.

[16] *Yeni Hayat*, İstanbul, İkbal Kitabevi, 1941, 62 s.

ğini anlatan bir bilgindir. Kitaptaki şiirler dikkatlice gözden geçirildiğinde Ziya Gökalp'ın Türk milleti için neleri amaçladığı anlaşılmaktadır. 1920'lerde Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran siyasi aktörlerin ortaya koyduğu ve temellendirmeye çalıştığı Cumhuriyet ideolojisini siyasal, kültürel, sosyolojik, felsefi anlamda geliştiren, şekillendiren en önemli kaynaklardan birisi olan Ziya Gökalp'ın *Yeni Hayat* kitabında dile getirdiği pek çok düşüncenin Atatürk tarafından gerçekleştirildiği de görülmektedir.

"Yeni hayatın programı olmaz, istikameti olur" diyen Ziya Gökalp'ın; siyasi inkılâbı yaptıktan sonra yapılması gereken sosyal inkılâpları ve kurulmasını arzu ettiği yeni toplum düzeninde olması gereken kuralları bir program dâhilinde ortaya koyduğu Yeni Hayat adlı eserini yayınlayan Ötüken Neşriyat'a ve bu çalışmanın fikir babalığını yapan Prof. Dr. Ali Duymaz'a teşekkürü bir borç biliyorum.

Dr. Salim ÇONOĞLU
Aralık 2014, Balıkesir

Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman, galiba birinci devreye aittir: Şairler müzlerinden (ilham perilerinden) uzak düşmüş, vezinle kafiye şuurlu müteşairler (şairlik taslayanlar) eline geçmiş… Bu hâli çocukların hayatında da görürüz. Ders saatleri arasında oyun fasılaları var. Aynı zamanda çocuk terbiyesinde bir takım dersler oyun tarzında veriliyor. Bunun gibi, halk terbiyesinde de bazı fikirlerin vezin kisvesinde arz edilmesi fena mı olur?

Din*

Benim dinim ne ümittir, ne korku;
Allah'ıma sevdiğimden taparım!
Ne cennet, ne cehennemden bir koku
Almaksızın vazifemi yaparım.

Vaiz! Deme cehennemin ateşi
Çıkar bilmem kaç bin çeki odundan.
De ki vardır bir güzellik güneşi
Doğmuş bizim aşkımızın od'undan[1]…

De ki vardır "Tûbâ" adlı bir ağaç,
Kökü gökte, gönüllerde dalları…
Yemişinden yedi ruhum, değil aç;
Bütün sevgi, şefkat onun balları.

Vaiz!… Bana muhabbeti şerh eyle[2]
Ben aramam, şeytan nedir, melek ne?…
Erenlerin esrarından söz söyle:
Seven kimdir? Sevilen kim? Sevmek ne?

---

* Ziya Gökalp, bu şiiri önce *Tanin Gazetesi*'nde "Yasaya Doğru III Türk'e Göre: Din" başlığı altında yayımlamıştır: (Numara 2185, 20 Kânunusani 1915). Aynı şiir daha sonra *İslâm Mecmuası*'nda "Örf Edebiyatı Yasaya Doğru III Türk'e Göre: Din" başlığıyla yayımlanmıştır: (Yıl 2, numara 22, 10 Rebiyülahir 1333/12 Şubat 1330/25 Şubat 1915, s. 552.) Hem *Tanin Gazetesi* hem de *İslâm Mecmuası*'nda şiirin altında 4 Kânunusani 1330 (17 Ocak 1915) tarihi bulunmaktadır. 1918 tarihinde yayımlanan *Yeni Hayat* kitabında tarih belirlemesi yoktur. Gökalp, şiiri kitaba dâhil ederken "Din" başlığını koymuştur.

1 Ateşinden

2 Açıkla, açık anlat

Beni cennet vâ'di ile avutma,
O kalbimdir, çünkü sevgi elidir[3],
Cehennemim azabıyla korkutma,
Korku nedir bilmez: Gönlüm delidir.

[3] *Tanin Gazetesi* ve *İslâm Mecmuası*'nda yayımlanan şiirde bu dize "Ruhum sevmez mâsivâyı: Velidir" şeklindedir. Gökalp, *Yeni Hayat* kitabında bu dizeyi değiştirmiştir.

Dinle İlim

İnsanların ilk mürşidi kimlerdir?…
Hiç şüphesiz peygamberler, veliler…
Bu devirde din, hikmete rehberdir,
Ahlâk, sanat hep o nûrdan alır fer[1]…

Fakat sonra din yerini ham zühde[2]
Verir, artık coşkun vecdi[3] azalır;
Velilerin yeller eser yerinde,
Mürşit adı fakihlere[4] irs[5] kalır.

Fakihlerin kılavuzu nakliyyat,[6]
Dini zorla sürüklerler bu yola…
Hikmet der ki "Bana rehber akliyyat;[7]
O halde siz sağa gidin, ben sola."

Din mürebbi[8] olur, hikmet[9] muallim[10];
Her birisi çeker ruhu bir yana!
Savaşırken bunlar, çıkar meydana
Tecrübeden doğma müspet[11] bir ilim;

---

1 Güç, kuvvet; parlaklık, aydınlık
2 Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete vermeye, takvaya
3 Coşkunluğu, coşkuyu
4 Fıkıh ilmini bilenlere, İslâm hukukçularına
5 Miras
6 Nakil yoluyla elde edilen bilgiler, anlatılanlardan öğrenilen şeyler
7 Akıl yoluyla araştırılıp bilinebilen bilgiler
8 Terbiye eden, eğitici
9 Felsefe
10 Öğreten, ilim öğreten
11 Pozitif

Bu son üstat der ki - : "Nakil tarihtir,
Akıl yolu, bu tarihin usulü;
İkisi de aynı şeyi gösterir
Matlup[12] olan ruhun ona vusûlü[13]."

O şey nedir?… Bir vecidli gönül mü,
Kutsi olan her şey ona dil midir?
Öyleyse al benim de son sözümü:
"Din, kalpteki vecdin müspet ilmidir!…"

[12] Talep edilen, istenilen, aranılan şey
[13] Erişmesi, ulaşması, varması